

bet mūsų vaikų vaikų laikuose išeis. Aš pats tariu ir rašau (geriau nežinodams) "pjauti", "spjauti", "bjaurus", "labjau" bet "sunkiau", "geriau". Rašydamas "piauti" ir t.t. aš ne galėčiau atskirti "pjauti" = schneiden, pautas 'Ei' bei senprūs. peuse 'Fichte' (mes rašytum *piausē). Bet tai niekniekiai! Jeigu mums p. Jablonskis ir Būga prisakys "rašykit vienodai "piauti", "geriau", "labiau", tai mes visi rašysim ir džiaugsimės vienodą rašybą sulaukę. Kol judu nesutaisysite vadovėli, vieni sakys "mes tariame "labjau" bet "geriau" ir taip rašome" o antri "Kodėl reikiā tą patį dvibalsi veik "lab-jau" veik "ger-iau" rašyt!" Galo nebus!

Tamsta paminėjai Žemaitės. Tai žmona, kurios raštai man labai patinka. Rods mes Mažiosios Lietuvos sūnūs daug germanizmų kalboje turime, bet atskirti, kas grynai, kas negryna kalba, mokame. Žemaitės kalba kuogražiausia. Ji ne dirbtinė. Skaitydamas Šviet. darbą arba kokį kitą šios dienos raštą pykinuos iš be jokio reikalo naujai dirbtų žodžių, sintaksės ir t.t. Pripažįsti turiu, tankiai nesuprantu, ką štie vyrai rašo: *σκοτεινοί εἰσιν*². Iš Žemaitės ir iš Tamstos raštų aš mokinuos tikrai leituviškai rašyti t.y. grynai ir "ungekünstelt"³, kaip vokietis sako. Rašydamas mano Mažvydo pratarmę taip rašau kaip mano motyna manę mokinio lietuviškai kalbėti, taigí negražiai bet ir ne be reikalo perkreiptu būdu. Tyčiomis prastai rašiau, kitą kart jau geriau rašysiu.

Tikiuosi po 8 dienų galésiu "Mažvydą" Tamstai prisiųsti. — Ateisiančią vasarą ketu Vilniuje ir kitur kur senų lietuviškų raštų jieškoti. Twirtai tikiu: rasiu!

Širdingai sveikatos velyja

Tamstos garbintojis

Jurgis Gerullis

Kronprinzstrasse 15.

¹ trūkumo

² tamsūs yra

³ natūraliai, paprastai

A. S.

DUOMENYS F. KURŠAIČIO BIOGRAFIJAI

1. F. Kuršaičio tėvo Mikelio laiškas J. Šneleriui

Lietuvos moksly akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje (Liudviko Rėzos fondas, F 228–624) yra žymaus Mažiosios Lietuvos kalbininko Frydricho Kuršaičio (1806–1884) tėvo, Lenkviečių mokyklos mokytojo Mikelio Kuršai-

čio (1780?–18...?) laiškas kunigui Johanui Šneleriui. Laiškas rašytas 1839 m. birželio 19 d. iš Lenkviečių (Lengwethen, dab. Nemanė raj. Lunino apylinkės centras) ir siūstas su konfirmantu Liutkumi į Gastas (Heinrichswalde, dab. Slavskas). V. Biržiškos minimi S e i k v i e č i a i (Aleksandrynas. Čikaga, 1965. T. 3. P. 172) yra atsiradę neteisingai perskaičius laiško rašymo vietą.

Lenkviečiai – bažnykaimis maždaug 10 km į pietus nuo Ragainės. Bažnyčia pastatyta 1732–1735 m., o apsigyvenus zalcburgiečiams, 1741 m. įsteigta parapija (Hubatsch W. Geschichte der evangelischen Kirche Ostpreußens, Göttingen, 1968. Bd. 2. S. 111). Kaip nurodo L. Réza (Kurtzgefaßten Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreußen angestellten Predigern... Königsberg, 1834. S. 151), Šneleris (Johann Schneller, gim. 1786) buvo įsventintas 1824 m., kunigavo iš pradžių Lenkviečiuose, vėliau Gastose, kur, matyt, į jo pareigas jéjo ir parapijos mokyklą priežiūra.

Laiškas susideda iš adreso ir trijų puslapių (34,5 cm × 20 cm formato) teksto, rašyto gotišku kursyvu, smulkia, gana padrika rašysena. Laiško popierius gerokai gavęs drėgmęs, rašalas persisunkęs, dėl to tekstas vietomis nelengvai išskaitomas. Iššifruoti sunkesnes vietas padėjo berlynietis kalbininkas F. Hincé (Hinze), kuriam už tai dėkoju.

Už laiško turinio spręstina, kad kunigas Šneleris buvo neseniai vizitavęs M. Kuršaičio mokyklą ir dabar Kuršaitis iš savo pozicijų tarsi susumuojant lankymo rezultatus, nori priminti savo poreikius. Laiške Kuršaitis nušviečia savo skurdžią materialinę padėtį, silpstančią sveikatą, sunkumus mokyti. Matyt iš laiško ir menkas mokyklos aprūpinimas įvairiomis mokymo priemonėmis. Štai Kuršaitis nuolankiai prašo tarpininkavimo įrasti lietuvišką Bibliją, prašo didesnio, patogesnio žemėlapio.

Iš M. Kuršaičio sūnaus kalbininko Frydricho Kuršaičio biografijos žinome, kad jis studijuoti Karaliaučiaus universitete pradėjo ne visai jaunas: prieš studijas buvo pagalbininkas tévo mokykloje, mokytojavo aplinkinėse pradžios mokyklose. Ir įstojojės į universitetą 1836 m (taigi sulaukęs dvidešimt aštunerius metų), turėjo "du metus savo moksłą į šalį padėti" (žr. Tumeiš J. Fridricho Kuršaičio autobiografija // Žmonės ir kalba. V., 1977. P. 144). M. Kuršaičio laiškas kiek paaškina šį Frydricho jaunystės metų tarpsnį. Sūnus, Karaliaučiaus studiozas, turėjęs nutraukti moksłą: apie pusę metų sirges, vėliau, gydytojo patartas, keliavęs. Be to, jų tuo laiku gerokai apšvarinę vagys.

Laiškas yra vienas pirmųjų išlikusių Kuršaičių dinastijos rašytinių dokumentų. Jis reikšmingas visų pirma kaip greičiausiai vienintelis Mikelio Kuršaičio epistolinis tekstas, teikiantis autentiškas medžiagos apie Mažosios Lietuvos XIX a. I p. mokyklos realijas, išsaugojės tiesioginių duomenų apie profesorių Frydrichą Kuršaitį. Savo turiniu laiškas gražiai papildo ir kity kalbininkų Kuršaičių biografiją (žr. Kaunas D. Kelios pastabos kalbininkų Kuršaičių biografijai // Mūsų kalba. V., 1983. Nr. 1. P. 50–53).

Pateikiame laiško vertimą iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą.

Jo Prakilnybei
Ponui kunigui Šneleriu

Heinrichsvaldeje

per konfirm(antę)* Liutkū

[p.1]

Lenkviečiai

1839 metų birželio 19 diena

Jūsų Prakilnybe

Šiandien per trumpą laiką užmiršau Jūsų Prakilnybės nuolankiausiai prašyti

1. Jau seniai būtina įrišti lietuvišką mokyklinę Bibliją, kol ji visiškai nesuplyšo. Aš ją turiu naudoti kasdieną mokymui, nes mes tik ją skaitymui teturime, kadangi mokykloje néra jokios užrakinamos knygų spintos; ir tas savitas lietuviškas Testamentas ir Biblijos istorija iš mokyklos buvo pavogti, malonėkite leisti man Bibliją įrišti mokyklos kasos lėšomis.

2. Mokant rašymo, ypač dailyraščio, mano rašysena man nepatinka, ir pati ranka, kaip ir mano akys, paseno, aš jau nieko pagerinti nebegaliu. Aš prašau: susidėvėjusias lenteles su rašybos nurodymais mokyklos lėšomis nuolankiausiai atsiųsti. Taipogi sunkiai sekasi mano senoms akimis geografijos mokymas, nes lapų formatas žemėlapiuose man per mažas, dėl to aš taip pat pageidauju

[p.2]

didelio žemėlapio.

3. Kadangi visą žiemą kenčiau sānarių gėlą, o po to tuoju pat iki Sekminių sirgau gelta, dėl to man reikia labai didelių pastangų mokyklai prideramai tvarkyti. Tai yra svarbiausia priežastis, kad aš atsikėliau iš lovos, aš su savo mokiniais tik pradedu mokymo dalykus. Dėl to labai nusižeminės prašau: man čionai skirti lėšų. Kadangi aš savo pareigose taip pat niekad nebuvau slunkius ir savo menkas žinias ir jėgas uoliausiai panaudojau, be to, kadangi mano menky pajamų neužtenka man prasimaitinti, ir kadangi pasiruošimas pamokoms taip pat reikalauja daug laiko, turiu praleisti (mokymo užduotis)

Jūsų Prakilnybės prašau kuo nuolankiausiai: tarpininkauti, kad aš gaučiau prie mano mažo atlyginimo priedą, kuris man jau seniai buvo žadėtas ir kurio aš iki šiol tikėjausi, nes aš dar privalau savo vaikams pagelbèti, kurie esant mano menkoms pajamoms, nemažai kainuoja, o aš taip pat gyventi noriu.

4. Taip pat noriu Jūsų Prakilnybei nupasakoti savo sūnaus, Karaliaučiaus studiozo, padėtį. Kuris laikas, maždaug pusę metų, jis sirguliavo, daktaras patarė jam

[p.3]

---

* Skliaustuose rašomi vertėjo atstatyti sutrumpinti ar aiškumo dėlei įterpti žodžiai.

kiek pakeliauti, jis važinėjo po Elbingą, Prūsy Olandiją ir kitur, ir sugrižęs iš kelionės rado savo drabužių spintą ir lovą tuščią, drabužius, skalbinius ir patalynę išvogtą.

5. Pas mane (Jūsų) užmirštas knygas gausite su (laiško) įteikėju.

Su gilia pagarba
pasiliuk
Jū(sų) Prakilnybės
nuolankiausias tarnas
Kuršaitis

2. O. Vitulskio laiškas F. Kuršaičiui

F. Kuršaičio jaunystės metams nušvesti žinių duoda ir Oto Vitulskio (*Otto Witulski*) laiškas būsimajam kalbininkui. Tai Vitulskio atsakymas Kuršaičiui, rašytas 1830 m. lapkričio 25 d.

Apie patį Vitulskį mažai težinoma. Jis kilęs iš Gumbinės, į Prūsy Olandiją parėjės 1794 m., taigi prieš 36 metus, buvo Prūsy Olandijos apskrityties Kalthofo (*Adlig-Kalthof*) dvaro valdytojas. Iš laiško matyti, kad nebuvo suvokietėjės ("aš senas lietuvininks budams myliu savo žemės žmones"). Save laiko senu ("Jūs man senam žmogui atleisite"). Nežinia, kada mirė: Kuršaitis 1845 m. rašytoje autobiografijoje apie Vitulskį sako kaip "dabar jau mirusį". V. Biržiška rašo *Wittalskis* (žr. Aleksandrynas. Čikaga, 1965, T. 3. P. 172), bet paties laiško tarp Kuršaičio dokumentų nemini. — 1830 m. rudenį Vitulskis Braunsberge sutiko Frydrichą (buvusį ten, matyt, tévo laiske minimos gydytojų rekomenduotos kelionės tikslais) ir parvežę jį į Karaliaučių. Jų pažintis atsitiktinė, bet Kuršaičiui reikšminga. Vitulskis, būdamas mokyklos globėjas, rekomendavo Kuršaitį ir 1831 m. pakvietė jį savarankišku Kalthofo mokyklos mokytoju, Kuršaitis mokė ir paties Vitulskio vaikus (plačiau žr. "Žmonės ir kalba", P. 143). Mokytojaudamas Kalthofe, Kuršaitis gavo geresnį atlyginimą negu ankstesnėse vietose ir galėjo susitauputi tolesniams mokslui.

Vitulskio laiškas išspausdintas "Tilžės keleivio" 1889 m. 7 nr. 141–142 p. Ačiū J. Tumeliui, kad pasiūlé jį paskelbtį.

Mano Pone!

Juſu Grometą nu 3. fz. M. eſu gawęs ir ſu Dziaugſmu perſkaitęs. kad Jus mane labai pagiriat delto, kad aſz Jus nu Braunsbergio iki Karaliauciaus drauge emiau, tai toks Pagarbinims man kaip Zmoniu Prieteliui be reikalo rodoſi, nes miſlyju, kad to kaltas eſu, jei aſz Zmogus budams ſawo Draugzmogui — kad ji ir nepazistu — paſzlusznus galiu buti, ſawę pati tumi ne kankindams; tikt delto aſz paſidziaugiaus arba Jūſu Grometa man Dziaugſmą padare, kad iſz jos Jus toki iſzradau per koki aſz Jus laikiau.

Dabar, mano mieliausias Pone! ant muſu Keliones Jus faket, kad mei-lytumbit Rytpruſzkajam Walsciuje Wietą gauti, kadangi Lietuwoſ, arba tikriaus fakant Gumbines Walsciuje to teip weik miſlyjat neſulaukſę. Tu-mi Juſy Welyjimams prieſzais ateidams, aſz Jums ką priſiulyti noriu, o kad Jums tai patiks, tai ſzis mano Priſiulymas Jus Czieſe 4 Nedeliu gales i "Ober-land" arba tikriaus i Rytpruſzkąji Walſciu perſtatyti. Jei Jums tai pameg-tu, tai mudu wiename Dware gywentumbim ir beweik teip Kruwoj kaip nu Braunsbergio i Karaliaucziu keliaudami. — Muſu Szuiles Mokitojis jau Meijo Meneſyj numiręs yra, o netinkancziam Zmogui Wietą paduti ne noredams aſz — Szuiles Patron budams — tą dalyką nutieſau ir dawiau Waikus per koki jauną Zmogu tam Tarpe pamokinti.

Iki ſzios Dienos dar nei wieną i ſzę Szuilę ne eſu pawadinęs, dabar — Jus pazinęs — Jus eſu iſzſiſkyręs; togidel aſz Iſztraukimą iſz to, kas ſziczion Mokitojis gaun, priglaudziu. Toktai Mokitojis tur gauti, o jei ir Dangus ſug-riutu, tikt n'iſzſigaſkit, kad 4 Dwarai prie muſu Szul-Draugystes priklauſo, buk Jus per Pagalbininką laikytis tureſit. Powiſam ne! Daugiauſei yra 40 Szuloku Raiftuſe, o Puſe tuju Szuileje. Tai yra Kumecziu Kudikei, ale yra ir Dwaro Apturetoju Kudikei, kame pareis ant Juſu Pamokinimo ir Dwaro Apturetoju Miſliu, delto nieko ne galiu pazadeti. Ale Jus faket, kad ir lo-tyniſzkoj Kalboj gruntingai pamokinti galit, o toktai ypaczei mano Sunui Rudolfui ger butu, kurs Hollando Mieſte Szulę aplanko. Taſi kaip ir ma-zeſnyji aſz Jums tujau turecziau paduti, o pazadu Jums pirm wiſo tai, kad, jei mano Waikus ypatiſzkame Pamokinime mano Namuſe norit pamokinti, Juſu wiſus Jawus, kurius gaunat, galeſit Pinigais padaryti ir prie mano Stalo walgyti, kol newedę buſit ir wieną mano Waiku ſawo Pamokinime tureſit. Taipjau mano Namuſe ir uz Jus bus ſkalbiama.

Dabar, mano Pone, apſidumokit gerai, ale atſakykit kaip weik galeſit, nes gal buti, kad Waldzia praſzo, kad Mokitoju pawadincziaz. Kunigs bei Wys-kups jau Jums prieteliſzkos Dumos yra, tikt dar turit man ſzitus Attestus parſiuſti 1 / Gimimo Attestą 2/ kur Jus pamokiti eſat 3/ kur Jus pirm to Mokitoju buwot ir 4/ kaip ilgai Jus pagalbininkiszku Mokintoju buwot. Tokius Attestus Waldzia nu manęs iſzpraſzytu, kadangi aſz Jus iſz kito Pro-winco pawadinęs eſu. Dabar, mano miels Kurſzati, darykit ką norit, Prietli manyje radot, Pons Diews mus yra ſuwedęs, aſz Jums ſzitą Priſulymą galiiu padaryti, ant ſzitos Wietos ne galit prapulti, o kad ir Paczę su 6 Waikais turit. Dar rafzykit man, ar Jus ir Muzikę iſzprowyti galit, nes mes ſzic-zion daugiaus Baznycziu turim uz Wejmalunius, koktai Lietuwoj antraip yra, taigi kad ant Wargonu zaiſti mokat, Jus ant ſzitos Szul-Wiwtos gerą Organiſto — Wietą galit ſulaukti. Aſz sens Lietuwninks budams myliu ſawo Zemes Zmones, kaczeig aſz jau nu Meto 1794 i ſzitą Kampę eſu parejęs, o tiek Meiles, kiek prieſz ſawo Zemes Zmones turiu, ſaw ſzitame Kampe eſu Juſiſpelnęs. Darkart, mano miels Kurſzati, perkalbeti, tai ne mano Dalyks, apmiſlykit wiſlab pagal Juſu Dumą ir iſzſiſkirkit kas Jums geriauſia. Jei mano Zodziams ne wieryjat, tai paſiziurekite ſzisze pridetaji Zenklą nu to, kas Mokitojis czion gaun; toktai Mokitojis prie muſu gaut tur, o kad — kaip

jau *sakiau* — ir Dangus *sugrius*. Jus man *senam Zmogui atlejite*, kad jau *sawo Grometą pabengiu*, nes Zegorius muſia 10, mano Akis *ſilpnos o mano Namiſzkei eina gultis*. Togidel *sawo mielajam Kurſzacziui labą Nakti dudu*, o beweik nu jo *Atſliepimo laukius, nefrankieruto*, ar kas butu jo ar ne, aſz *sawo Lietuwininkui tikt prilinkęs paliekų*, ir wadinus jo padutafis *Tarnas*.

Kalthof prie Pr. Holland, 25. Nowemb. 1830.

Wittulſki.

Parengę *Vincentas DROTVINAS*